

עיונים לשבת פרשת מקץ עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

יוסף ואחיו - מפגש הניגודים

הרב שאולי גרינפלד

"לא תקם ולא תטר את בני עמך, ואהבת לרעך כמוך
אני ה'!"

מצד שני, אי אפשר להתעלם מכך, שיוסף משתדל
לכבד את אחיו. לאחר שבנימין מגיע, יוסף מכין לאחים
סעודה גדולה אצלו בבית:

"וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא
את האנשים הביתה, וטבח טבח והכן, כי אתי יאכלו
האנשים בצהרים"⁵.

יוסף גם נותן הוראה לא לקחת מהאחים את התשלום
שהוחזר על מנת האוכל הראשונה שהם הוציאו
ממצרים:

"ויאמר שלום לכם אל תיראו, א-להיכם וא-להי אביכם
נתן לכם מטמון באמתחתיכם, כספכם בא אלי"⁶.

מה אם כן עומד מאחורי ההתנהגות של יוסף הצדיק:
האם הוא נוקם באחיו, או מכבד אותם?

רבי עובדיה ספורנו, כתב⁷ שמטרתו של יוסף, כאשר
הורה להניח את הגביע בפי אמתחת בנימין, היתה:

"לראות איך ימסרו עצמם עליו כדי להצילו".

יוסף רוצה להביא את האחים למצב בו הם מרגישים
שבנימין מאוים, שהוא הולך ליפול בידיו של מושל, שאת
התנהגותו הקשה הם כבר חוו על בשרם, ועכשיו אפשר
יהיה לראות, כיצד הם בוחרים להגיב. האם בנימין אכן
יפקר לגורלו, או שהאחים ימסרו את נפשם כדי להציל
אותו.

פרשתנו מאריכה בתיאור המפגשים המיוחדים בין
יוסף לאחיו. האחים אינם מבינים שהמשנה למלך
במצרים, אינו אלא אחיהם יוסף, והקורא בפסוקים
מתרשם שיוסף הצדיק מנצל זאת 'עד הסוף' בכדי
להתעלל בהם.

כבר בתחילת הפגישה הראשונה, יוסף מעליל על
האחים, שלא באו אלא בכדי לרגל את מצרים:

"ויאמר אליהם מרגלים אתם, לראות את ערות הארץ
באתם"¹.

ולאחר מכן, יוסף רוצה שיורידו אליו את בנימין:

"בזאת תבחנו, חיי פרעה אם תצאו מזה כי אם בבוא
אחיכם הקטן הנה"².

על אף שההורדה של בנימין בלא ספק תגרום לעימות
קשה בין האחים לאביהם יעקב. בהמשך יוסף אוסר
שמעון, ואף גורם לאחים בהלה גדולה, כאשר הוא
מורה להשיב את כספם. ולבסוף - יוסף מורה להכניס
את הגביע שלו לאמתחתו של בנימין, ובכך להפוך את
בנימין לגנב, מה שיאפשר לו להודיע לאחים כי הוא
מתכוון להשאיר אותו אצלו בתור עבד:

"ויאמר חלילה לי מעשות זאת, אשר נמצא הגביע בידו
הוא יהיה לי עבד, ואתם עלו לשלום אל אביכם"³.

והדברים נראים תמוהים מאד: האם יוסף עסוק
בהתחשבות עם אחיו? וכי יוסף הצדיק לא מרגיש
מחויבות, לכך שעתידיה להינתן תורה שכתוב בה⁴:

5 בראשית מ"ג, ט"ז.

6 פסוק כ"ג.

7 מ"ד, ב.

1 בראשית מ"ב, ט.

2 שם מ"ב, ט"ו.

3 שם י"ד, מ"ז.

4 ויקרא י"ט, י"ח.

ויתבררו איך כולם יש להם מקום כל דבר לפי ערכו מקומו ועניינו".

בשביל להגיע לשלום אמיתי, שלום של שלימות יעילה, צריך קודם כל לתת לכל שיטה להתברר, ולתפוס את מקומה הנכון. לאחר שהכל יהיה מבורר ומסודר, ניתן יהיה לסדר את הכוחות באופן שבו שיתוף הפעולה יוציא את הכוחות של האומה אל הפועל, בצורה המיטבית. אמנם שלב הבירור עשוי להיות מלווה בעימותים ובהבלטת הניגודים, כפי שקרה ליוסף ואחיו, אבל המטרה של הכל – היא להגיע לשלום שלם ואמיתי. באחד מפתגמיו לחודש כסלו, כתב מרן הראי"ה¹¹: "הברק הא-להי שבנשמת החשמונאים, נתפוצץ לניצוצות. כשיתקבצו לאבוקה אחת – ישוב להיגלות".

הרב עוזי קלכהיים, בספרו 'באר מגד ירחים'¹², הסביר, ש'הברק האלוקי שבנשמת החשמונאים', הוא ברק השלום של החשמונאים בני אהרן שהיה 'אוהב שלום ורודף שלום'¹³. החשמונאים ידעו לשלב בין הניגודים, ולהיות גם תלמידי חכמים וגם אנשי צבא. אבל הברק התפוצץ, היום הכוחות חזרו להיות נפרדים, ואנשי המלחמה בשדה הקרב, אינם אנשי מלחמתה של תורה בבית המדרש. הברק האלוקי ישוב ויתגלה, כשיחזור השלום, ותגיע ההכרה שהניגודים אינם אלא השלמה האחד לשני. ההפרדה בין הכוחות מאפשרת לכל כח לפתח ולברר את עצמו, ולהגיע במיטבו אל השלום.

מפני מה באמת הניסוי הזה כל כך חשוב ליוסף? הסביר הגאון הרב יעקב הלוי פילבר בספרו חמדת ימים⁸:

"יוסף... ביקש להביאם לידי תשובה שלימה, כמו שהגדירה הרמב"ם בהלכות תשובה⁹: 'איזו היא תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו, ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכשלוך כח...! על כן רצה יוסף להביאם על ידי הבאת בנימין, לאותו מצב בו עמד לפני מכירתו, ולבחון אותם האם יחזרו שוב על מכירת אחיהם".

הרמב"ם מלמד אותנו, שאדם יכול לדעת שהוא אכן שב בתשובה גמורה על חטאו, רק כאשר הוא מגיע לאותו מצב בו הוא חטא בעבר, ובכל זאת אינו חוטא. וכפי שמתאר הרמב"ם בהמשך דבריו:

"כיצד? הרי שבא על אשה בעבירה. ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו ובמדינה שעבר בה - ופירש ולא עבר זהו בעל תשובה גמורה".

יוסף רוצה להגיע לכך שהאחים יעמדו מול הבחירה, אם לשחזר את חטא המכירה, או להראות שהם אכן חזרו בתשובה שלימה. יוסף הצדיק, לא הפסיק לרגע לכבד את אחיו, והוא עושה זאת בכל הזדמנות שלא תפגע בתוכנית שלו.

קורות חייהם של יוסף והאחים, אשר חווה ירידות ועליות, מבטאת את הניגודים שקיימים בין הכוחות השונים שמרכיבים את עם ישראל. אנו נפגשים כאן עם סוגים שונים של מנהיגים, כאשר נראה שכל אחד מהם מושך לכיוון אחר. אנו עוקבים אחר מנהיגותו של ראובן, המוצגת בהשוואה למנהיגותו של יהודה, כאשר אל מול שניהם נבנית בבית יעקב ולבסוף במצרים, מנהיגותו של יוסף. אל השלום הנכסף, נגיע רק בפרשה הבאה.

מה העניין בכל זה? בשביל מה צריך כל כך הרבה ניגודים והתנגשויות בדרך לשלום?

מרן הראי"ה קוק זצ"ל, כתב בספרו עולת ראוי¹⁰:

"השלום האמיתי אי אפשר שיבא לעולם כי אם דוקא על ידי תואר של ריבוי השלום. הריבוי של השלום הוא **שיתראו כל הצדדים וכל השיטות** שיש בחכמה

11 מאמרי הראיה עמ' 500.

12 עמ' ל"ב – ל"ה.

13 אבות א, י"ב.

8 עמ' 88.

9 א, ב.

10 א עמ' ש"ל.